

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Мартин Пламенов Колев

на тема: „Номадският субект в творчеството на Матей Вълев: природа и машина“

от доц. д-р Ноеми Стоичкова

Моето становище ще съчетае личния разказ за професионалните ни срещи с Мартин Колев и наблюденията ми върху представения от него труд.

Първата ни среща бе на кандидат-докторантския изпит в Катедрата по българска литература. Още тогава ми направи впечатление, че литературноисторическата му подготовка не отстъпва на най-добрите студенти, завършващи бакалавърската степен „Българска филология“. Това мое мнение той потвърди и на кандидатския си минимум по специалността, а дисертацията вече е публично доказателство за много добрите компетентности на младия колега както върху процесите, така и върху конкретни авторски присъствия от Освобождението до Втората световна война. И още нещо – показателно бе желанието му, след като се бе запознал с доминиращата изследователска биографична оптика към Матвей Вълев, да смени формулировката на темата, за да се отмести от традиционността на интерпретациите, като приложи актуална постмодерна делиозко-гатаринска парадигма, която в България е позната, но не е често (все още) работеща във филологическите и социалните науки. Така, че Колев показва и експериментаторски подход, който в известна степен го връща и към бакалавърската му университетска специалност – психология. Интересите и търсенията му се синхронизират с психоаналитичния дискурс в изследванията на двамата френски философи. Към тази методологическа сложност трябва да добавя, че докторантът използва сполучливо и методът на конкретните ситуации (case study), което му дава възможност да включи в концептуално-теоретичния обхват мислители като А. Бергсон, К. Юнг, Ж. Лакан, П. Рикьор, Г. Земел, М. дьо Серто, М. Фуко, А. Шютц, Х. Бертенс, З. Бауман, Ю. Кръстева, Иън Чембърс, Майкъл Ейгър, Пиер Кластър, част от които са оставили своя интелектуален отпечатък в конструираната от Делюз и Гатари ризоматична мисловна структура за номадството, наречена още от тях „абстрактна машина на промяна“. Колегата използва и по-късните трудове - например тези на Роузи Брайдоти, които доразвиват позициите на Делюз и Гатари. Изведеното е важно, за да подчертая, че М. Колев има сериозна общотеоретична хуманитаристка култура и разбиране за нейното поетапно развитие.

Освен институционалните ни срещи по време на докторантските фази, поканих М. Колев за член на научния колектив в проекта „Текстове от маргиналията: памет и употреби“. Сътрудничеството ни показва, че той е работлив, едновременно и изпълнителен, и инициативен. В последната година и половина също пролича това, което Мартин е отбелязал в началото на автореферата – интерес към литературната периферия. Тя, когато се отнася за М. Вълев и неговото творчество, е с по-специфични измерения, защото писателят, особено в последните десетина години, има такъв предан изследовател като Андрей Ташев. Самият Мартин, рецензирайки монографията му, озаглавява текста си „Все по-познатият Матвей Вълев“. И въпреки това тръгва към изследователския си обект с подчертано новаторска интерпретация чрез номадологията не само на произведенията му, а и на цял кръг текстове в българската литература на XX век, а може би потенциално и от новото хилядолетие. Така Колев, използвайки колегиално коректно направеното преди него, показва, че творецът остава още доста непознат. В този смисъл дуото Ташев-Колев, тръгнало към своеобразните реабилитации на Вълев и неговите творби показват множеството възможности да се работи с литературната маргиналия, да се показват все нови и нови измерения на „отсам“ в периферията и „отвъд“ към доближаванията до една или няколко централни зони.

След преплетеността на лични впечатления от автора и неговият дисертационен труд държа да отбележа поне още четири неща само за текста-Колев. Той не би могъл да се мисли като политикоректен, защото настойчиво показва, че космополитизмът, за който се е говорило през междувоенния период и е актуален също днес, е друга проява на скитничеството, далеч от номадството. Това номадство е различна проява на архетипния Скитник (евреин), от една страна, а от друга – е видяно като контрапункт на културния прогрес и като алтернатива на йерархичния, държавно-властови, дървовиден модел (по Делюз-Гатари), който все по-силно и (не)гласно се налага сега.

В пряка връзка с току-що заявеното ще посоча ясната и убедително функционираща типология на скитничеството, направена във Втора глава от работата. По този повод не мога да не спомена и сполучливото заиграване в трите подглави с двата динамично напрегнати концепта в текстовете на Вълев – свят и дом, които водят до същностно различни модели на индивидуална и колективна идентичност: „Свят без дом: обезкорененият модел на скитничеството“, „Свят и дом: пътешественическият модел на скитничеството“, „Светът като дом: номадският модел на скитничеството“. Това

разкрива и една творческо-писателска страна на докторанта – постмодерното умение за игра с езика.

Ще продължа с диалогичността на текста-Колев, която се реализира на три равнища. Научното изложение интегрира в себе си различни сюжети, като ги прави част от избрания тематичен проблем. Например във втората подглава на Въведението привидно мимоходом се задават рецептивните критически посоки към творчеството на М. Вълев и с постструктуралистски интерпретации се обяснява „неизтощимото очарование“ на биографичните прочити, като се вербализира и същинската задача на изследването – „освобождаване от оковите на биографизма“ и разглеждането на номадското като „текстуална стратегия и тематична констелация“ (с. 20). На втори план диалогът тече между трите модела на скитничество, макар че те се разграничават, но и щрихират комплексна и дифузна рамка, защото единствено номадското скитничество „игнорира или в най-лошия случай забравя родното“ (с. 58), а едновременно с това то във възприятията на междувоенния период се представя като „тъмна страна на родното“ (с. 61), включително понякога и при Матвей Вълев. Така, че от една страна, работата дава на страница 64 прегледна таблица за трите модела на скитничеството и примерни техни представители, а от друга – пунктуално представя специфичните комплексни – бинарни, не синтезни, лиминални, ризоматични начини, по които текстът-Вълев разбира и третира темата за скитничеството. На трето ниво текстът-Колев съгражда знакови интертекстуални мрежи между тези на Вълев с такива на А. Далчев, Б. Райнов, Б. Шивачев, Д. Шишманов, Габе, Багряна, П. Матеев, Златка Чолакова, Олга Чавова, Тодор Ценков, Весела Страшимирова, Олга Сирак-Скитник. Последните 3 имена са вече автентична находка за обогатяване на периферната литературна зона, а от там и влог в разширяване на съвременните литературноисторически полета.

На финала ще отбележа още нещо съществено - текстът е промислено структуриран - тръгва от една от най-презентативните характеристики на модерния човек, разпънат между природата и техниката; минава през полово-родовите категории, които силно се актуализират в междувоенния период заради интереса към книгата на Ото Вайнингер „Пол и характер“; и стига до проблема за конструираната идентичност, до полюсните наративни идентичности на номадския субект през сравнението на някои ранни поетически текстове на Б. Райнов и разкази на М. Вълев. Първият в известна степен драматично показва традиционната (за онова време) представа на уседналото западно общество, за номадството като по-нисше социално еволюционно стъпало,

перцепирането му като примитивен, недоразвит вариант на държавно управление, на индивидуалност. Вторият, подвижният, пътуващият субект залага на разказваческия акт, който му дава възможност да споделя различни варианти на своята идентичност, да „изпробва различни физиономии, да надява различни костюми“ (с. 179). А това някак логично, закономерно довежда до един възможен финален отговор на въпроса защо канонът, като едно от разклоненията на държавния апарат, не възприема, не допуска „необузданият“ в „наприказването“ (с. 180) Вълев текст. С тази своеобразна кръгова композиция завършва текстът-Колев, който едновременно дискретно обещава да продължи изследването по темата в други епохи и социокултурни контексти.

Казаното досега ми дава категорична убеденост да гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Мартин Пламенов Колев.

14.09.2023 г.

Ноеми Стоичкова